

18.04.2016

Stj/1

§ 362

Savuton Helsinki -ohjelman loppuraportti

HEL 2016-000009 T 00 01 04 00

Päätös

Kaupunginhallitus päätti panna asian pöydälle.

Käsittely

Asian käsittelyn aikana kuultavina olivat Marketta Kupiainen ja Tarja Saarinen. Asiantuntijat eivät olleet läsnä päätöksenteon aikana.

Kaupunginhallitus päätti yksimielisesti panna asian pöydälle Otso Kivekkään ehdotuksesta.

Esittelijä

apulaiskaupunginjohtaja
Laura Räty

Lisätiedot

Marja-Liisa Rautanen, kaupunginsihteeri, puhelin: 310 36184
marja-liisa.rautanen(a)hel.fi

Muutoksenhaku

Muutoksenhakukielto, valmistelu tai täytäntöönpano

Päätösehdotus

Kaupunginhallitus päättää merkitä tiedoksi ja valmistelussa sekä toiminnassa huomioon otettavaksi Savuton Helsinki -ohjelman loppuraportin (liite).

Samalla kaupunginhallitus päättää kehottaa sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskusta kokoamaan asiantuntijaverkoston huolehtimaan savuttomuus- ja nikotiinittomuustyön koordinoinnista.

Esittelijän perustelut

Taustaa

Savuton Helsinki, tupakoinnin ehkäisy- ja vähentämishjelma Helsinkiin 2007–2015, hyväksyttiin 29.11.2006 kaupunginvaltuustossa. Kaupunginvaltuusto päätti, että tupakoinnin ehkäiseminen ja vähentäminen toteutetaan Savuton Helsinki -ohjelman tavoitteiden ja linjausten mukaisesti ja että Helsingin kaupunki julistautuu savuttomaksi kaupungiksi. Ohjelma oli suunnattu helsinkiläisväestön terveyden ja hyvinvoinnin

edistämiseen. Ohjelman tärkeimpänä päämääränä oli, että lasten ja nuorten tulee voida kasvaa savuttomassa ympäristössä.

Muina tavoitteina olivat helsinkiläisen aikuisväestön tupakoinnin väheneminen, tupakointia vähentävien rakenteellisten ratkaisujen ja pysyvien tukitoimien luominen sekä Helsingin kaupungin hallintokuntien ja järjestöjen verkostoitumisen tehostaminen. Ohjelma sisälsi myös savuttomuuslinjaukset Helsingin kaupungin henkilöstölle. Henkilökunnan tupakoinnin osalta ohjelmaa käsiteltiin kaupunginvaltuustossa vuonna 2010.

Savuton Helsinki -ohjelma kohdistui kaikkiin hallintokuntiin ja se oli ensisijaisesti väestöä koskeva kansanterveysohjelma. Keskeiset osa-alueet Helsingin ohjelmassa ovat olleet kansanterveys, ympäristö, työntekijät ja asenteisiin vaikuttaminen.

Savuton Helsinki -ohjelmalle asetettiin vuonna 2007 ohjausryhmä, jossa oli jäseniä sekä kaupungin eri hallintokunnista että useista kansanterveysjärjestöistä. Ohjausryhmän tehtävänä oli ohjata, seurata ja arvioida ohjelman tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista sekä toimia kaupungin eri hallintokuntien ja järjestöjen koordinaatiokanavana tupakoinnin ehkäisy- ja vähentämistyössä. Ohjausryhmän vastuuvirastona toimi terveyskeskus, vuodesta 2013 lähtien sosiaali- ja terveysvirasto.

Tupakointi on edelleen yksi suurimmista ehkäistävissä olevista terveysriskeistä. Tupakointi on keskeinen syy tai osasy moniin eri syöpä-, hengitys- ja verenkiertoelimistön sekä tuki- ja liikuntaelimistön sairauksiin. Tupakkasairaudet lisäävät työkyvyttömyyttä ja ennenaikaista kuolleisuutta. Myös tahaton altistuminen ympäristön tupakansavulle lisää sairastuvuutta ja kuolleisuutta.

Tupakoinnin lopettaminen parantaa monien sairauksien ennustetta. Tupakoinnin haluaisi lopettaa kuusi kymmenestä tupakoijasta, ja neljä kymmenestä on yrittänyt lopettamista viimeisen vuoden aikana. Tupakoimattomuuteen auttaminen on osa keskeisten kansansairauksien hoitoa.

Raskausaikana tupakoivia kaikista synnyttäjäistä on ollut noin 15 prosenttia Suomessa jo parikymmenen vuoden ajan. Tupakointi on edelleen yksi suurimmista riskeistä sekä raskaana olevan naisen että sikiön terveyden kannalta. Haitat näkyvät myös lapsen myöhemmässä terveydessä.

Ohjelman perustana on ollut tupakkalaki. Ohjelman aikana on tapahtunut tupakkalain uudistusten lisäksi muitakin lainsäädännön uudistuksia, kuten terveydenhuoltolain uudistus, jossa kuntia velvoitetaan edistämään kuntalaisten terveyttä ja hyvinvointia yhteistyössä muiden toimi-

joiden kanssa. Lisäsi uutena lakina joulukuussa 2015 tuli voimaan laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä. Ehkäisevään päihdetyöhön kuuluvat alkoholin, tupakan, huumausaineiden ja rahapelaamisen haittojen ehkäisy.

Ohjelman loppuraportti on käsitelty sosiaali- ja terveyslautakunnassa 15.3.2016.

Ohjelman tulokset

Loppuraportti kuvaa ohjelman toteutumisen sen keskeisten toimenpiteiden ja kehityskaarien kautta. Tuloksia on arvioitu muun muassa seuraavien selvitysten avulla: helsinkiläisille vuosina 2011 ja 2014 tehdyt savuttomuuskyselyt, vuonna 2014 ympäristökeskuksen savuttomuusvalvontaprojektissa tehty selvitys koulujen savuttomuuden toteutumisesta sekä hallintokunnille ja liikelaitoksille vuonna 2015 osoitettu kysely savuttoman kaupungin periaatteiden toteutumisesta. Lisäksi koulu- ja nuorten tupakointitiedot ovat Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kouluterveyskyselyn tuloksia.

Ohjelman vahvuuksia ovat olleet sen korkea poliittinen päätöksentekotaso, vahva asiantuntijatuki ja poikkihallinnollinen ryhmä ohjelman laati- misessa, ohjaamisessa ja seurannassa sekä systemaattinen seuranta- mittaristo. Ohjelman tuloksena on syntynyt kaupungin hallintokuntiin hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja, joita on otettu käyttöön myös kansallisella tasolla. Muu yhteiskunnan kehitys, asenneilmapiiri ja julkinen keskustelu ovat tukeneet tupakoinnin vähenemistä. Ohjelma on antanut esimerkin siitä, miten poikkihallinnollisuutta toteutetaan käytännössä ja miten menestyksellä työ vaatii johdon sitoutumisen. Health in all policies -ajattelu toteutuu hyvin siinä työssä, mitä tupakoimattomuuden edistämisen hyväksi on Helsingissä tehty.

Kansanterveysjärjestöillä oli vahva rooli ohjelman käynnistämisessä. Ohjelman järjestökumppanit ovat toimineet ohjausryhmässä asiantuntijoina, koulutusyhteistyössä, kehittämistukena sekä oman toimintansa kautta tuottaneet palveluja tupakoinnin ehkäisyyn ja vähentämiseen väestölle.

Päivittäinen tupakointi on vähentynyt helsinkiläisissä lapsiperheissä vuosina 2007–2015 seuraavasti:

- Raskaana olevilla 10,6 prosentista 6,0 prosenttiin
- 1-vuotiaan lapsen tarkastuksen yhteydessä äitien tupakointi 10,0 prosentista 5,7 % prosenttiin
- 1-vuotiaiden lasten tarkastuksen yhteydessä isien tupakointi 15,2 prosentista 9,1 % prosenttiin.

Nuorten päivittäisen tupakoinnin väheneminen Helsingissä:

- Peruskoulun 9.luokan oppilaille 19 prosentista 12 prosenttiin vuosina 2004–2013
- Lukion 1. vuoden opiskelijoilla 14 prosentista 8 prosenttiin vuosina 2004–2013
- Ammatillisten oppilaitosten 1. vuoden opiskelijoilla 36 prosentista 34 prosenttiin vuosina 2008–2013
- Vertailutieto kansallisiin Kouluterveyskyselyyn tuloksiin osoittaa, että peruskoulun 8. ja 9. luokan oppilaat sekä ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijat tupakoivat Helsingissä vähemmän verrattuna saman ikäisiin nuoriin koko maassa vuosina 2008 ja 2013.

Myös helsinkiläisen aikuisväestön tupakoinnin vähentyminen oli ohjelman keskeisenä tavoitteena. Ohjelman tavoite, 18 % helsinkiläisistä tupakoi päivittäin vuonna 2015, on saavutettu. Ohjelmassa tehdyn selvityksen perusteella 14 % helsinkiläisestä aikuisväestöstä tupakoi päivittäin vuonna 2014. Koko maan aikuisväestöstä 16 % tupakoi päivittäin vuonna 2014 Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan.

Tupakoinnissa on sen vähenemisestä huolimatta edelleen väestöryhmittäisiä eroja. Haasteena on esimerkiksi tupakoinnin vähentäminen erityisesti ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien nuorten keskuudessa, uusien nikotiinituotteiden ja nuuskan käytön ehkäisy ja vähentäminen nuorilla sekä raskaana olevien tupakoinnin ehkäisy ja vähentäminen.

Helsingiläisten tupakointiasenteita selvitettiin vuosina 2011 ja 2014. Kaupunkilaisten mielipiteet savuttomasta kaupungista ovat pysyneet myönteisinä. Kaupunkilaiset pitivät hyvänä sitä, että Helsinki on linjannut olevansa savuton kaupunki, kaupungin omistamat tilat ja tilaisuudet ovat savuttomia ja kaupungissa panostetaan lasten ja nuorten tupakointimattomuuden edistämiseen.

Helsinki julistautui savuttomaksi kaupungiksi ja otti käyttöön savuttoman kunnan kriteerit kaupunginvaltuuston päätöksellä 29.11.2006. Kriteereillä määriteltiin muun muassa kaupungin hallinnoimien rakennusten ulko- ja sisätilojen savuttomuutta ja niiden merkitsemistä. Hallintokunnille ja liikelaitoksille vuonna 2015 tehdyn selvityksen mukaan sisätilojen savuttomuus ja edustustilaisuuksien savuttomuus toteutuu hyvin. Lasten ja nuorten käytössä olevilta pihoilta ja ulkoalueilta tupakointipaikat on poistettu ja tupakointikieltoa noudatetaan melko hyvin. Vuonna 2010 käsiteltiin myös Uimastadionin ja Kumpulan maa-uimalan savuttomuutta, jota on toteutettu vuodesta 2010 alkaen.

Kaupungin työntekijöiden työajan savuttomuusohjeistuksen ”Tupakoi-
mattomuuden tukeminen ja tupakointi työajalla” periaatteiden noudatta-
misessa on vielä parantamisen varaa. Henkilöstön tupakointi on vähen-
tynyt 18 prosentista 12 prosenttiin vuosina 2007–2015.

Ohjelma voitti vuonna 2011 Savuton Suomi 2040 -hankkeen järjestä-
män Valtakunnallisen Paras Savuton Työpaikka -kilpailun. Tupakkakli-
nikka palkittiin vuonna 2015 Suomen Sydänliiton kunniamaininnalla sy-
dänterveyden edistämisestä.

Nuuskaaminen ja sähkösavuke ajankohtaisina haasteina nuorilla

Nuuskaaminen on yleistynyt nuorilla ja sähkösavuke on uutena ilmiönä.
Perinteisen savuttomuustyön rinnalle on noussut entistä vahvemmin
nuuskan ja sähkösavukkeiden käytön ehkäisy.

Kouluterveyskyselyn koko maan aineistosta vuosilta 2000–2015 saatu-
jen tulosten mukaan pelkkien savukkeiden käyttö on vähentynyt tytöillä
ja pojilla peruskouluissa, lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa
opiskelevilla nuorilla. Nuoret ovat siirtyneet tupakoinnin tai nuuskaami-
seen sijaan osittain käyttämään eri tupakkatuotteita rinnakkain. Nuorten
tupakkatuotteiden käyttöä tuleekin jatkossa tarkastella myös eri tuottei-
den yhteiskäytön näkökulmasta.

Nikotiinisähkösavukkeiden käyttö on yleisintä jo tupakoivien tai nuuskaa
käyttävien nuorten keskuudessa, mutta sen kokeilua esiintyi myös tu-
pakoimattomien nuorten keskuudessa vähän.

Nuuskan käytön yleistyminen ja sähkösavukkeiden tulo tiedostettiin oh-
jelman kuluessa ja asiaan reagoitiin. Kansallisella tasolla on uusien
tuotteiden myötä alettu puhua savuttomuuden ohella nikotiinittomuus-
desta ja loppuraportissa tämä näkökulma on otettu huomioon.

Jatkotoimenpiteet

- Helsingin kaupunki jatkaa Savuton Helsinki -kriteereiden toteutta-
mista kaupungissa
- Savuttomuus ja nikotiinittomuustyön tueksi muodostetaan koordinoi-
va asiantuntijaverkosto
- Savuttomuus-sanan rinnalle otetaan käyttöön nikotiinittomuus
- Henkilökunnan savuttomuuden tukeminen sisällytetään osaksi työ-
hyvinvoinnin johtamista
- Sosiaali- ja terveysvirastossa jatkuvat tupakoinnin ehkäisyyn ja vie-
roitukseen liittyvät asiantuntijapalvelut
- Tupakoinnin, nuuskan ja sähkösavukkeiden käytön raportointia jat-
ketaan osana kaupungin strategiaohjelman toteutumisen seurantaa
ja terveydenhuoltolain mukaista hyvinvoinnin seurantaa.

Esittelijä toteaa, että edellä mainitut Savuton Helsinki -ohjelman loppuraportissa esitetyt jatkotoimenpiteet ovat virastojen ja laitosten normaalia toimintaa. Kaupungin strategisena tavoitteena on mm. helsinkiläisten hyvinvoinnin ja terveyden paraneminen ja terveyserojen kaventuminen. Savuton Helsinki -ohjelma on merkittävästi edistänyt tavoitteen saavuttamista. Tulevassa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä aluehallinnon uudistuksessa linjataan savuttomuustyön jatkuvuutta. Luontevinta on, että tässä vaiheessa sosiaali- ja terveystieteiden verkoston huolehtimaan savuttomuus- ja nikotiinittomuustyön koordinoinnista.

Terveys- ja hyvinvointivaikutusten arviointi

Tupakoimattomuus on tärkeimpiä väestön terveyttä ja terveyden tasarvoa edistäviä tekijöitä. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden tupakoimattomuuden tukemiseksi on Helsingissä luotu toimivia käytäntöjä eri hallintokuntiin. Savuttoman kasvuympäristön turvaamista lapsille ja nuorille tulee edelleen jatkaa.

Väestöryhmittäisiin eroihin vaikuttamalla voidaan edistää ja nopeuttaa tupakoinnin vähenemistä koko väestössä. Savuton Helsinki -ohjelmassa on huomioitu terveys- ja hyvinvointierojen kaventaminen suuntaamalla toimenpiteitä ammatillisiin oppilaitoksiin, savuttomuuden kehittämiseen psykiatriassa sekä käynnistämällä matalan kynnyksen tupakastaveroituslinnikka.

Helsingissä sukupuolten väliset erot tupakoinnissa aikuisilla ovat kaventuneet ohjelman aikana, mutta tupakoinnissa ja nuuskaamisessa on eroja sukupuolten välillä. Tyttöjen nuuskaamattomuutta sekä poikien tupakan ja nuuskan yhteiskäytön ehkäisyä ja vähentämistä tulee tukea. Tämän ohjelman painopiste on kohdentunut sukupuolinäkökulman sijasta vahvasti ikäryhmiin, mutta tupakointitottumusten eriydyttyä on tarpeen aiempaa vahvemmin huomioida myös sukupuolten välisiä eroja.

Terveyden ja hyvinvoinnin edistämistyöhön pitää ottaa mukaan väestö, kaupungin hallintokunnat ja asiantuntijajärjestöt. Tämä on toteutunut Savuton Helsinki -ohjelmassa. Siinä tehtyjen selvitysten mukaan sekä kuntalaiset että kaupungin hallintokuntien edustajat tunnistivat samoja kehittämistarpeita savuttomuustyön kehittämisessä. Savuttomat ympäristöt, henkilöstön tupakoimattomuuden edistäminen ja lasten ja nuorten savuttomuuden tukeminen nähdään tärkeinä.

Savuton Helsinki -ohjelmassa luodut rakenteet ovat hyvä perusta myös tuleville uudistuksille ja yhteistyölle terveyden ja hyvinvoinnin edistämisessä. Toimivien rakenteiden lisäksi tarvitaan jatkossakin poikkihallinnollista verkostotyötä savuttomuuden ja nikotiinittomuuden edistämiseksi. Kaupunkitasoinen savuttomuuden ja nikotiinittomuuden edistämi-

18.04.2016

Stj/1

nen tukee väestön terveys- ja hyvinvointierojen kaventamisen tavoitetta.

Savuton Helsinki -ohjausryhmän puheenjohtaja hallintoylihoitaja Marketta Kupiainen ja sihteeri erityissuunnittelija Tarja Saarinen sosiaali- ja terveystieteiden osastosta ovat asiantuntijoina kaupunginhallituksen kokouksessa.

Esittelijä

apulaiskaupunginjohtaja
Laura Rätty

Lisätiedot

Marja-Liisa Rautanen, kaupunginsihteeri, puhelin: 310 36184
marja-liisa.rautanen(a)hel.fi

Liitteet

1 Savuton Helsinki -ohjelman loppuraportti

Muutoksenhaku

Muutoksenhakukielto, valmistelu tai täytäntöönpano

Otteet

Ote

Ohjaavat kansanterveysjärjestöt

Tytäryhteisöt

Otteen liitteet

Muutoksenhakukielto, valmistelu tai täytäntöönpano

Liite 1

Muutoksenhakukielto, valmistelu tai täytäntöönpano

Liite 1

Tiedoksi

Lauta- ja johtokunnat
Virastot ja liikelaitokset

Päätöshistoria

Sosiaali- ja terveyslautakunta 15.03.2016 § 61

HEL 2016-000009 T 00 01 04 00

Päätös

Sosiaali- ja terveyslautakunta päätti osaltaan hyväksyä loppuraportin ja esitti sen samalla kaupunginhallitukselle käsiteltäväksi. Loppuraportti

18.04.2016

Stj/1

sisältää Savuton Helsinki -ohjelman toteutumisen jatkotoimenpide-ehdotuksineen.

Käsittely

15.03.2016 Ehdotuksen mukaan

Hallintoylihoitaja Marketta Kupiainen ja erityissuunnittelija Tarja Saarinen olivat kokouksessa kutsuttuina asiantuntijoina läsnä tämän asian käsittelyssä.

Esittelijä

vs. virastopäällikkö
Juha Jolkkonen

Lisätiedot

Marketta Kupiainen, hallintoylihoitaja, puhelin: 310 42348
marketta.kupiainen(a)hel.fi
Tarja Saarinen, erityissuunnittelija, puhelin: 310 48248
tarja.saarinen(a)hel.fi